

УДК 687(073)

DOI: 10.31499/2307-4906.1.2021.228803

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ РУЧНИХ ШВЕЙНИХ РОБІТ

Хоменко Людмила, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-5126-583X

E-mail: makarova.eva@meta.ua

На заняттях у шкільних майстернях, на відміну від інших, домінує ручна праця. У процесі нашого дослідження з обробки та виготовлення рекомендованих програмою об'єктів праці ми намагалися створити сприятливі умови для виконання ручних швейних видів робіт. Нами доведено, що уроки, проведені з використанням таких методів навчання, несуть дітям відчуття глибокого задоволення від результатів їхньої творчої праці.

У статті розглянуто питання навчання учнів ручним швейним роботам. Проведено аналіз досвіду роботи вчителів, виявлено цікаві прийоми та методи навчання.

Ключові слова: асортимент, ручні роботи, швейні роботи, уміння, навички, вироби, знання, завдання, діяльність, прийоми роботи.

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF FORMATION OF SKILLS AND CAPABILITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF PERFORMING HAND SEWING WORKS

Khomenko Liudmyla, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Technology Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5126-583X

E-mail: makarova.eva@meta.ua

There is no doubt that forming a younger generation's positive attitude to work is important. This process is not easy and quite long. It should begin in the family, when the child becomes able to realize himself as a person in the world around him. At school age, the entire burden of educating a positive attitude to work falls on the shoulders of teachers, and teachers of labor training, in particular.

Manual labor dominates while having classes in school workshops. In the process of designing and manufacturing the objects of work recommended by the program, favorable conditions are created for the combination of physical and mental work of students, and this is of natural need for the growing organism. High-level work lessons bring children a feeling of deep satisfaction and joy not only from the results of their creative work, but also from the hard work of muscles. In the process of work there are conditions favorable for the education of students in the spirit of conscious discipline, love of work, careful economic attitude to private and public property.

Educating students' positive attitude to work involves: direct participation of students in socially useful productive work; developing in them a conscious attitude to work as the most important public duty; understanding the need for it for self-determination in life; formation of high moral qualities of a new person; attitude to work as a conscious and first vital need, as the essence of human existence, a source

of joy and happiness; understanding of a decisive, careful attitude to the results of work; ability to work honestly and creatively for the benefit of society; the desire to increase public property through their work, the development of students' life ideas about different forms of ownership, the plan, labor and production discipline, wages, the ability to value every hryvnia earned, intolerance of the violation of labor discipline, irresponsibility at work, mismanagement, waste of natural resources, and the plunderers of the people's good.

Students' attitude to work, and consequently the effectiveness of the process of education depends on the working conditions of adolescents. In educational workshops everything should be accustomed to order and beauty. There is an objective connection between the efficiency of work and the attitude to it: a positive attitude increases labor productivity, strengthens its educational value and, conversely, a negative one reduces, weakens, and sometimes nullifies its educational opportunities.

Keywords: *assortment, hand-made, sewing work, skills, abilities, ware, knowledge, task, activity, methods of work.*

Відомо, що уроки трудового навчання потребують солідного матеріального забезпечення, чого в багатьох школах немає і найближчим часом не буде. Тому виконанню ручних робіт у цих класах надають великого значення. Учні бажають активно працювати й виявляють значну зацікавленість до роботи ручними інструментами та на простих технологічних машинах. Учні прагнуть «через руки» відчувати властивості різних конструкційних матеріалів. Одночасно з цим учні знайомляться з основними принципами обробки матеріалів, одержують певні навички виконання простих робіт, відпрацьовують координацію рухів, тренують певні групи м'язів, розвивають окомір, виробляють відповідальність за результати праці, гордість за якісно виконану роботу.

Установлено, що значний вплив на ставлення учнів до праці справляє радість успіху, який окриляє учня, зміцнює впевненість у своїх силах і надихає на подальшу активну діяльність. На жаль, ця закономірність ще мало використовується педагогами в організації як навчальної, так і трудової діяльності. Часто вчителі зосереджують увагу на помилках у діяльності учня, а не на їхніх успіхах, що призводить до глибоких переживань, смутку і часто до негативного ставлення до праці. Тому вчителю трудового навчання треба організувати працю школярів так, аби вона забезпечувала успішне виконання ними трудових завдань. А для цього слід ставити перед учнями посилені завдання і заздалегідь озброювати їх знаннями та вміннями, потрібними для досягнення успіху.

Дослідження з особливостей методики викладання, розробки та виготовлення швейних виробів відображається в роботах таких науковців: Л. А. Бакан, І. М. Веремійчук, В. С. Горобчишиної, Л. С. Григорової, О. В. Єжової. Л. А. Бакан займається проблемою дослідження ниткових з'єднувань – основних з'єднувань, що застосовуються у процесі виготовлення швейних виробів різного призначення. Вона розглядає питання оцінки якості ниткових швів сучасних засобів з'єднання, які використовуються для виготовлення продукції швейної галузі, швейних ниток та голок, а також розробляє рекомендації щодо їх підбору в залежності від матеріалу, з якого виготовляється виріб [1]. І. М. Веремійчук досліджує проблему компетентнісного підходу до методики трудового навчання в загальноосвітньому закладі, аналізує основні питання методики трудового навчання відповідно до навчальних програм і програм методики трудового навчання у закладах вищої педагогічної освіти [5]. В. С. Горобчишина досліджує термінологію технології швейних виробів, нею

розроблено класифікацію технологічних методів та типів робочих процесів з'єднання і формування – основи технологічних процесів виготовлення швейних виробів і проектувальних робіт [6]. Л. С. Григорова аналізує зміст сучасних методичних систем виконання технологічних операцій з виготовлення швейних виробів [7]. О. В. Єжова займається розробкою сучасних технологій з оброблення швейних виробів та технологічних послідовностей пошиття окремих швів, вузлів та швейних виробів. У її працях значна увага приділяється аналізу та методиці виконання ручних декоративних швів, що традиційно застосовувались при виготовленні українського костюма [8].

Ураховуючи досвід учителів трудового навчання з формування вмінь і навичок учнів до ручних видів робіт та вдосконалення методів їх обробки, ми провели експеримент із впровадження його в навчальний процес.

Проведений аналіз проблеми, яка нами вивчається, дозволив виявити такі недоліки: низька організація конструкторської діяльності школярів на уроках з розробки оздоблень одягу; не враховується вплив соціальних умов і фізіологічного розвитку підлітків; не застосовується індивідуальний диференційований підхід, який враховує ступінь підготовленості учнів, їхні інтереси та потенційні можливості кожного, психолого-педагогічні умови розвитку.

На основі вивчення закономірностей формування та розвитку творчого потенціалу особистості в процесі виконання ручних робіт необхідно було провести пошук і апробацію нових технологій ручних робіт, форм і методів роботи з учнями для створення цілісної, цілеспрямованої системи організації технологічної діяльності школярів під час вивчення трудового навчання.

Програмою з трудового навчання пропонується пошиття та оздоблення швейних виробів.

Виготовлення такого асортименту дозволяє прищепити учням відповідні навички з виконання ручних робіт, ознайомити з видами оздоблень виробів ручними видами робіт, навчити прийомам їхнього виконання, які знадобляться у їхній майбутній трудовій діяльності [1, с. 21].

Учні необхідно навчити: підбирати тканину для виготовлення виробу, способам обробки деталей з урахуванням властивостей тканини, ознайомити з процесами розкроювання виробів, економними витратами тканини при розкроюванні (для цього їм необхідні знання з техніки і технології) [3, с. 23].

Вивчаючи досвід учителів трудового навчання, ми провели аналіз формування вмінь і навичок в учнів при виконанні ручних робіт.

Досвід викладання цього матеріалу показує, що на заняттях учням пропонують інструкційно-технологічні картки, плакати, малюнки, стенди з технологією обробки деталей і вузлів швейних виробів.

При відпрацюванні навичок користування інструментами особливе значення приділяють користуванню наперстком. З аналізу занять видно, що учні не люблять користуватись наперстком, і тому завдання вчителя – привчити їх з самого початку одягати на палець наперсток, а вже потім брати у руки голку. Учителі пропонують присвятити відпрацюванню навичок роботи з наперстком одне-два заняття, щоб при виконанні ручних стібків усі учні працювали з наперстком. Вони спочатку демонструють методи користування наперстком для всієї групи, а далі слідкують за виконанням цього прийому кожним учнем [5, с. 15].

Як показала практика, при пошитті учнями перших виробів звертається особлива увага на виконання ручних стібків: зметувального, копіювального, обметувального, зшивного, підшивного. Ці стібки використовуються при виготовленні всіх програмних виробів, тому доцільно з самого початку навчити учнів виконувати ці стібки на клаптях тканини розміром 20 × 25 см, які їм потрібно заготовити наперед. На таких клаптиках вони повинні спочатку відпрацювати рухи голки з ниткою (без вузлика) і наперстком, а далі виконувати по 2–3 строчки всіх видів стібків [4, с. 22].

Закріплення учнями вмінь і навичок з виконання ручних робіт здійснюється в процесі виготовлення швейних виробів. Упродовж навчання вчитель звертає увагу на виконання всіх видів ручних стібків: при зметуванні бокових швів, заметуванні низу виробів, виметуванні країв комірів, клапанів, обметуванні зрізів деталей і швів, виметуванні петель. При виконанні ручних стібків перед учнями ставиться вимога: стібки повинні бути рівними, однакової величини, прокладені паралельно зрізам чи краям деталей. Зметувальні стібки не повинні бути більше ніж 0,8–1 см, а виметувальні – 0,3–0,8 см; обметувальні розміщуються на 0,4–0,5 см від зрізу деталей і їхня частота – 2–3 стібка на 1 см. Для кращого засвоєння матеріалу з виконання стібків рекомендується у шкільній майстерні оформляти стенди у вигляді інструкційно-технологічних карток [8, с. 33].

Для набуття вмінь з обробки виточок, складок, рельєфів учителі демонструють прийоми виконання цих робіт на тканинах різної структури. Це дає змогу учням краще закріпити матеріал, що дуже важливо, бо надалі їм доведеться виготовляти вироби з тканин різного асортименту. Як свідчить досвід, ефективність використання цих прийомів відчувається впродовж усього терміну навчання [2, с. 13].

Заслуговує на увагу досвід учителів, які під час відпрацювання прийомів ручних операцій з обробки кишень, комірів використовують самоконтроль учнів. Спочатку вчитель показує прийоми роботи, далі доручає їм виконувати обробку деталей, проводити її самооцінку, виправляти допущені помилки. Для цього кожному учню видають карту самоконтролю, де вказано особливості виконання завдання, способи перевірки якості роботи. При цьому учні можуть обмінюватися виконаними роботами і порівнювати їхню якість. Кращі вироби викладач показує всій групі, вказуючи на їхні якості [7, с. 16].

Деякі вчителі пропонують самостійне планування учнями наступної роботи в майстерні. Після того як вони пояснять завдання, технологію виконання деталей, учням пропонується самостійно заповнювати операційні картки. Перевіряючи їх, вчитель отримує можливість оперативно ліквідувати окремі помилки учнів [6, с. 37].

Для перевірки ефективності проведення занять за цією методикою двом підгрупам учнів було дано однакове завдання, але одній підгрупі (експериментальній) вказали на те, що вони повинні використовувати самоконтроль своєї роботи за картою самоконтролю, а другій (контрольній) цих вказівок не давали.

У результаті аналізу ми помітили, що у тій підгрупі, де проводився самоконтроль, вища якість обробки, більша швидкість виконання операцій.

З аналізу проведених занять ми зробили висновок, що ручна обробка петель потребує акуратності та терпіння учнів. Від неї залежить зовнішній вигляд і якість виробу. При аналізі проведених практичних занять ми помітили, що методика набуття учнями вмінь з ручної обробки петель має свої особливості. Спочатку учням показують

прийоми розмічання петель на зразку тканини. Далі за допомогою розробленого лекала навчають проводити розмітку петель на пілочці, при цьому наголошуючи, що крайня верхня петля знаходиться на відстані, яка дорівнює діаметру гудзика. Лекало виготовляють з фанери чи цупкого картону. На ньому роблять насічки чи отвори з однаковою відстанню в залежності від асортименту одягу. Досвід показав, що використання цього лекала покращує виконання учнями роботи з обробки петель, а також зменшує час цієї обробки [9, с. 32].

Ефективність проведення уроків з трудового навчання значно підвищується внаслідок посилення ролі самоконтролю у процесі формувань умінь і навичок при виконанні ручних робіт.

На заняттях у шкільній майстерні, де на вивчення ручної обробки тканини відведено мало часу, навчальні вправи зводяться до мінімуму. Звичайно, це не принижує ролі самоконтролю в процесі трудового навчання, проте виникає потреба створювати такі умови для тренування і самоконтролю, які не були б самоціллю і не відволікали б уваги учнів від виконаних технологічних операцій. Такі умови створити нелегко, хоч досвід показує, що в процесі роботи це можливо. Нами було проведено дослідження, яке полягало в тому, що учням контрольної та експериментальної груп було запропоновано виготовити по 15 зразків ручних строчок, а також розробити відповідні інструкційні картки. При цьому учням експериментальної групи пояснили, що вони, керуючись таблицями, посібниками, схемами, повинні проводити самоконтроль своєї роботи. Дітям контрольної групи цієї установки не давали.

Аналіз даних результатів дослідження вказує на те, що при використанні самоконтролю у процесі виконання ручних строчок в учнів експериментальних груп підвищується якість виконання технологічної операції, чіткість дотримання параметрів стібків.

При вивченні ручних операцій деякі вчителі використовують цікаві інтерактивні методи навчання учнів.

Розглянемо методику використання групових форм організації навчально-трудової діяльності учнів у процесі вивчення трудового навчання. Досвід показує, що такі форми роботи дають змогу підвищити ефективність навчання, стимулюють творчий розвиток учнів, відіграють важливу роль у вихованні в них соціальної активності, толерантності, культури взаємин.

З-поміж різних форм організації навчальної діяльності (індивідуальних, групових та фронтальних) саме групова форма, як на наш погляд, є найоптимальнішою на уроках трудового навчання.

Під час фронтальної роботи складно забезпечити активність усіх учнів, а в індивідуальній навчально-трудова діяльність робота слабких учнів приречена на невдачу. Саме тому мікрогрупа є тим середовищем, у якому дитина як найповніше розкриває свої знання, уміння і навички, реалізує свій потенціал, не губиться у натовпі.

Не останню роль у виборі групової форми організації навчально-трудова діяльності як пріоритетної відіграє і широка можливість виховання у школярів самостійності, відповідальності за власні вчинки, взаємовідповідальності, уміння прислухатися до думки товаришів і відстоювати свою точку зору, взаємоконтролю і взаємодопомоги, толерантного ставлення до людей з неординарними проявами творчості.

Важливим моментом в організації мікрогрупових форм роботи є формування учнівських груп для того чи іншого виду діяльності. Тут ми повністю поділяємо думку науковців про те, що учнів потрібно об'єднувати в групи, а не розподіляти. Групи учнів можуть бути статичними, коли учнів об'єднують за навчальними можливостями у диференційовані групи для виконання завдань різної складності. У динамічні, тимчасово сформовані групи учні об'єднуються для бригадної форми роботи під час виконання певних практичних чи лабораторно-практичних робіт. Завдання для бригад можуть бути єдиними чи диференційованими. Можливе також формування динамічних груп, в які учні об'єднуються під час роботи над певним творчим завданням чи спільним творчим проектом.

При організації групової навчальної діяльності виникає потреба в забезпеченні активності кожного учня. Цього можна досягти, розподіливши запропоновані завдання між усіма учасниками групи, кожен з яких повинен виконати свою частину роботи і пояснити спосіб її виконання іншим. Під час мікрогрупової форми навчально-трудої діяльності відкриваються широкі можливості для використання інтерактивних методів навчання. Ураховуючи результати досліджень, які свідчать про те, що при груповій організації навчання учні засвоюють 50 %, а в системі «учень навчає учня» – 90 %, віддаємо перевагу саме такій методиці під час організації практичних робіт. Учень, що швидко опанував навички виконання тієї чи іншої операції, передає набуті уміння членам своєї групи, одночасно вдосконалюючи й власні. Ця методика важлива ще й тому, що деяким учням буває психологічно складно звертатися за поясненням чи за допомогою до вчителя і набагато простіше – до ровесників. При цьому реалізується також природне прагнення дітей до спілкування, взаємодопомоги і співпраці.

Крім традиційних уроків, ми використовували й нестандартні типи, а саме:

- уроки на інтегративній основі, наприклад: «Кольорова гама української народної вишивки та її регіональні особливості» (інтегрований з географією);
- уроки з відео- та комп'ютерною підтримкою, наприклад: «Поняття про оздоблювальні ручні стібки»;
- уроки у формі рольових ігор (уроки навчання учнів з'єднувальним ручним роботам);
- уроки з елементами народознавства, наприклад: «І на тім рушникові оживе все знайоме до болю...»;
- уроки-виставки та уроки-покази мод під час захисту творчих проєктів.

Найуживанішими прийомами формування в учнів навичок самоконтролю і самооцінки, критичного мислення є найрізноманітніші конкурси («Знайди помилку», «Хто швидше»), ігри, гіпотетичні прогнози, асоціативні та логічні диктанти.

З метою забезпечення глибоких знань учнів та їхнього контролю практикуються експрес-диктанти, які подібні до тестової перевірки, бо одночасно є вправами зворотної дії: можна одразу перевірити правильність виконаної роботи. Такі диктанти, як свідчить наш досвід, доцільно проводити як на початку уроку (перевірка раніше вивченого матеріалу, актуалізація опорних знань), так і наприкінці (закріплення вивченого матеріалу).

Як свідчить досвід, для групової форми роботи використовується програмований контроль, під час якого усуваються прогалини в знаннях слабких учнів.

Для творчої роботи учнів у групі використовуються такі прийоми роботи, як

випереджувальні завдання (наприклад, пошук історичної інформації до наступної теми уроку), спільне обґрунтування проекту в мікрогрупах, складання та розв'язування кросвордів.

Отже, вивчаючи досвід учителів трудового навчання, ми помітили багато цікавих методів ручних робіт, технологічних прийомів їхнього виконання, що може бути використано в процесі навчання учнів.

Під час експерименту нами розроблена система навчальних робіт, яка побудована таким чином, що ручні операції виконуються послідовно, починаючи з найпростіших. Тому в процесі їхнього виконання на всіх етапах технологічної діяльності постійно вдосконалюється і підвищується майстерність учнів.

Необхідно постійно слідкувати за тим, щоб набуття знань, умінь і навичок здійснювалось через особистісну зацікавленість школярів. З цією метою нами був розроблений та запропонований комплекс завдань, нетрадиційних для виконання ручних технологічних операцій у межах шкільної програми.

Крім того, нами розроблені цікаві методи прийомів ручних робіт. Як показала практика, часте повторення прийомів розробки різних робіт у різноманітних навчально-творчих ситуаціях сприяє швидшому й міцнішому засвоєнню знань, переходу їх у спеціальні вміння та навички.

При цьому технологічна діяльність при ручних роботах розглядається як творчий процес, який дозволяє відчути інструмент, матеріал, усвідомлено сприймати розробку конструкції моделі та творчо підходити до неї за власним проектом. Технологічна діяльність, яка є активним засобом залучення учнів до творчості, формує у них спеціальні вміння та навички, розкриває можливості для самовдосконалення й самореалізації, виховує їх морально та естетично, розвиває творчі здібності кожного, сприяє ранній професійній орієнтації.

Підсумки експериментальної роботи дозволяють стверджувати, що технологічні прийоми виконання ручних робіт, а також форми роботи за цим напрямом дають позитивний результат при використанні їх в освітньому процесі.

Перспективами цього дослідження є вивчення сучасних методів з'єднання деталей та вузлів швейних виробів з використанням склеювання клеями та зварювання струмами високої частоти. Актуальними для вивчення також є питання аналізу дослідження ручних швів на міцність та розтяжність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакан Л. А., Білоцька Л. Б., Лозовенко С. Ю. та ін. Ниткові з'єднання швейних виробів. Ч.1: Навч. посіб. / за ред. Л. А. Бакан. Київ: КНУТД, 2017. 212 с.
2. Бондар К. І. Практикум з технології швейних виробів: навч. посіб. Хмельницький: ХНУ, 2004. 94 с.
3. Боринець Н. І., Лещук Р. М. Трудове навчання. Банк ідей для творчих проектів. 5–11 класи / упоряд.: Л. М. Рак. Київ: Шкільний світ, 2011. 106 с.
4. Васенок Т. М. Основи конструювання жіночого одягу: навч. посіб. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 100 с.
5. Веремійчук І. М. Методика трудового навчання в початковій школі: навч. посіб. Тернопіль: Мальва-ОСО, 2004. 276 с.
6. Горобчишина В. С. Довідник технологічних послідовностей виготовлення одягу: навч. посіб. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 292 с.
7. Григорова Л. С. Методичні вказівки з дисципліни «Технологія виготовлення одягу» (друге видання) для студентів художньографічного факультету денної та заочної форм навчання галузі знань

- 02 Культура і мистецтво спеціальності 022 Дизайн напряму підготовки «Дизайн одягу» освітнього рівня бакалавр. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 48 с.
8. Єжова О. В., Гур'янова О. В. Технологія оброблення швейних виробів: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 256 с.
  9. Березненко С. М., Березненко М. П., Савчук Н. Г. Квалітологія швейного виробництва: підручник / за ред. Н. Г. Савчук. 2-ге вид. Київ: Арістей, 2006. 464 с.

REFERENCES

1. Bakan, L. A., Bilotska, L. B., Lozovenko, S. Yu. ta in. (2017). Nytkovi ziednuvannia shveinykh vyrobiv. Kyiv: KNUTD [in Ukrainian].
2. Bondar, K. I. (2004). Praktykum z tekhnolohii shveinykh vyrobiv. Khmelnytskyi: KhNU [in Ukrainian].
3. Borynets, N. I., Leshchuk, R. M. (2011). Trudove navchannia. Bank idei dlia tvorchykh proektiv. 5–11 klasy. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
4. Vasenok, T. M. (2004). Osnovy konstruiuvannia zhinochoho odiahu. Hlukhiv: RVV HDPU [in Ukrainian].
5. Veremiichuk, I. M. (2004). Metodyka trudovoho navchannia v pochatkovii shkoli. Ternopil: Malva-OSO, 2004 [in Ukrainian].
6. Horobchyshyna, V. S. (2008). Dovidnyk tekhnolohichnykh poslidovnosti vyhotovlennia odiahu. Lviv:Novyi Svit-2000 [in Ukrainian].
7. Hryhorova, L. S. (2017). Metodychni vказivky z dystsypliny «Tekhnolohiia vyhotovlennia odiahu». Kharkiv: KhNPU [in Ukrainian].
8. Yezhova, O. V., Hurianova, O. V. (2017). Tekhnolohiia obroblennia shveinykh vyrobiv. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
9. Berezenko, S. M., Berezenko, M. P., Savchuk, N. H. (2006). Kvalitolohiia shveinoho vyrobnytstva. Kyiv: Aristei [in Ukrainian].